

95 ÉVES LENNE VÉRTES O. ANDRÁS (1911–1997)

A felvétel 1995. december 4-én, a „Kruzsók”-ban készült
(a Gellért sörözőben)

Szép kort ért meg – ahogy mondani szokás; 86 évesen hunyt el egy örömben gazdag és bánatokban is bővelkedő élet után. Máshogyan fogalmazva: emberi életet élt, mégpedig példás és példamutató emberi életet. Aki ismerhette, tudja, hogy ezek a szavak nem a „formai előírás”, avagy az emlékezet „hiányosságai” következtében íródtak. Vértés O. András mint ember, mint kutató, mint pedagógus, mint kolléga, mint atyai jó barát sokaknak mutatott példát szakmai és emberi tekintetben egyaránt.

Közhelyszerűen rohanó világunkban azonban nem feltételezhetjük, hogy a miénknél fiatalabb generációk is biztosan ismerik a nevét. Bár szeretném, ha így lenne. Ki volt ő?

Talán a legelégedettebb akkor lenne, ha azt írnám, hogy pedagógus, mint az édesapja. Hatvanhat évesen életéről beszélve megemlíti, hogy eleinte a földrajz és a matematika érdekelt, de már 13–14 évesen a nyelvészet iránt kötelezte el magát. (Mindez a saját szavaival is hallható honlapunkon, a *Fonetika Interneten*: <http://fonetika.nytud.hu/nyelveszek2005/vertesoandras.htm>.) Az érettségit (Werböczy István Reálgymnázium, Budapest, Krisztinaváros, 1929; az iskola 1946 óta a Petőfi Sándor Gimnázium nevet viseli) követően tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végezte, magyar–francia szakon. Tudósi pályája már az egyetemi évek alatt elkezdődött;

Gombocz Zoltán tanítványaként az egyetemi Magyar Nyelvtudományi Intézet szeniora volt (1933–1935), ez a „beosztás” akkor tanársegédi feladatokat jelentett. Az egykori Gombocz-szeminárium ablaka a Múzeum körút fáira nézett; ma a Bölcsészettudományi Kar nyelvészeti tanszékei ismét ugyanezen a helyen vannak. Elsőévesen jelent meg első tanulmánya, majd igen korán hangtörténettel kezdett foglalkozni. Melich Jánosnál doktorált. Később a nyelvtudomány kandidátusa (CSc), majd a nyelvtudomány doktora (DSc) címet is megszerezte. Első munkahelye az újpesti szövő-fonóipari szakiskola, ahol magyart tanított (1936–1948). Visszaemlékezésében azt mondja, hogy akkor legjelentősebb feladatának az osztályfőnöki munkát tekintette, vagyis a pedagógiai munkát, a gyermekek nevelését. Közben (1946-tól) a budapesti műszaki középiskolák, felső ipariskolák magyar nyelvi és irodalmi szakfelügyelője. 1948-tól a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola oktatója, ahol fonetikát, anyanyelv-elsajátítást és más tárgyakat adott elő. 1957-ben elkerült a főiskoláról (ennek dokumentumát lásd *Magyar Fonetikai Füzetek* 23. 1991: 14). Ezt követően az MTA Nyelvtudományi Intézetében dolgozott tudományos munkatársként nyugdíjba vonulásáig (1976). Számos értekezésnek volt értő bírálója; tőle a kritikai megjegyzések is úgy hatottak, mint mástól a dicsérő szavak. Véleményével mindig segíteni akart, utat mutatott, avagy kérdéseket vetett föl. A gyógypedagógiai főiskolával élete végéig megmaradt a kapcsolata, a fonetika és a „gyógyító pedagógia” iránti érdeklődése motiválta mindvégig a munkásságát. Ennek megfelelően kutatási területei elsősorban a fonetika, főként a történeti vonatkozások és a gyógyító pedagógia voltak; de érdekelték a nyelvlélektanok, a gyermeknyelvnek, a beszéd változásainak, a hangstilisztikának és a beszédhigiéniének a kérdései is. Nem egy közös munkálatban vett részt az intézetben töltött évek alatt; ilyen volt a magyar nyelv finn-ugor elemeinek szótára, avagy a leíró magyar hangtan fejezetei. Számos kérdést elsőként tárgyalt a magyar fonetikában, például az időtényezők stílusbeli szerepét vagy a hümmögés (nála: *hmgetés*) problémáját.

Különböző tanulmányait, *A magyar leíró hangtan története az újgrammatikusokig* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980) című könyvét, hangstilisztikai kötetét (*Bevezetés a magyar hangstilisztikába*. NytudÉrt. 124. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987) a mai napig rendszeresen idézik. Úgy gondolom, rajta kívül senki nem tudta volna a magyar fonetika történetét olyan színvonalon megírni, ahogyan ő tette. Ahhoz ugyanis nemcsak a latin, a német és más nyelvek ismerete, a fonetika tudományának elkötelezett és hozzáértő művelése volt szükséges, hanem végtelen türelem, aprómunka, szakértelem és alázat a tények iránt; csupa olyan tulajdonság és tudás, amely csak kivételes embereknek adatik meg.

Vértes O. András a Magyar Fonetikai, Foniátriai és Logopédiai Társaság egyik alapítója, 1981 és 1985 között elnöke, 1995-től a Társaság elnökségének örökös tagja. A Finn Tudományos Akadémia akadémikusai sorába választotta.

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Fonetikai Osztálya (Kempelen Farkas Beszédkutató Laboratórium) 1997-ben egynapos konferenciát szervezett Vértes O. András tiszteletére a Magyar Tudományos Akadémián. Erről, a szándékról és

a programról még tudott Vértes O. András, azt azonban nem gondoltuk volna, hogy mire az eseményre sor kerül, „András bácsi” már nem lesz velünk. Néhány hónappal korábban ment el. A tiszteletére tervezett konferencia már csak az emlékének szólhatott...

Az akkor elmondott bevezető szavaimban idéztem egy kis történetet a gyermek Vértes O. András „első diagnózisáról”, amit húga, Vértes O. Augusztina mesélt el nekem. Itt most azért kap helyet, hogy megőrződjön. Édesapjuk, Vértes O. József (aki az ideges gyermekek állami középiskolájának volt a vezetője) egy kisfiút és az apját várta egy alkalommal, hogy beszélgessenek a gyermekről. Megkérte az akkor 5 éves Andrást, hogy míg ő az apával beszél, játsszon a kisfiúval, aki – mint mondta – egy „ideges gyermek”. A kis Vértes O. András eleget is tett egy ideig édesapja kérésének, majd amikor a gyermek már többször hozzávágta a játékokat, beszaladt a szobába, és közölte: „Ez nem ideges, hanem bolond!”

A *Magyar Fonetikai Füzetek* 23. kötete a *Studia in honorem Andreae O. Vértes* címet viseli, a 80. születésnapra készült.

A *Beszédkutatás* – a fonetikával, beszédpatológiával és beszédtechnológiával foglalkozó szakemberek évente megjelenő gyűjteményes kötete – ez évi összeállítását tisztelegés Vértes O. András emléke előtt. Az ő tanítványaként igyekszem a beszéddel kapcsolatos kutatásokat úgy folytatni és irányítani, ahogyan arra tőle közvetve és közvetlenül is indíttatást kaptam. A szelleme folyamatosan köztünk van, a gondolatai pedig még nagyon sokáig fognak termékenyítőleg hatni a beszéddel foglalkozó kutatókra.

Vértes O. András sokakat mondhat tanítványának, de még többen vannak, akik tanítómesterüknek vallják őt. Nem csupán szigorúan szakmai értelemben, de az emberi tisztességet, az erkölcsöt és a tudományos etikát tekintve is.

Gósy Mária